

УДК 159.9.81.2

Таїсія КОМАР

доктор психологічних наук, професор
Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0001-8957-0971>
e-mail: komart@khmnu.edu.ua

Іван КОСТЯШКІН

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-8476-9583>
e-mail: kostyshkin@meta.ua

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА АКАДЕМІЧНУ МОТИВАЦІЮ СТУДЕНТІВ- ЮРИСТІВ

Стаття присвячена проблемі психологічної безпеки освітнього середовища студентів юридичних спеціальностей та її впливу на академічну мотивацію у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. Представлено результати теоретичного аналізу підходів до психологічної безпеки та емпіричного дослідження, спрямованого на виявлення її рівнів і взаємозв'язку з академічною мотивацією студентів.

Проаналізовано особливості сприйняття психологічної безпеки у різних площинах міжособистісної взаємодії, а також здійснено порівняльний аналіз академічної мотивації та страху негативної оцінки у виділених групах студентів. У статті подано емпіричні дані щодо відмінностей між групами за рівнем внутрішньої та зовнішньої академічної мотивації, амотивації та показниками соціально-оцінювальної тривожності.

Ключові слова: психологічна безпека освітнього середовища; професійне становлення; освітнє середовище; академічна мотивація; страх негативної оцінки.

Taisiia KOMAR, Ivan KOSTYASHKIN

Khmelnyskyi National University

PSYCHOLOGICAL SAFETY OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT AND ITS IMPACT ON THE ACADEMIC MOTIVATION OF LAW STUDENTS

The article is devoted to the problem of psychological safety in the educational environment of law students and its role in the formation of academic motivation and the reduction of fear of negative evaluation. The results of a theoretical analysis of conceptual approaches to psychological safety and an empirical study aimed at identifying levels of psychological safety in the student environment are presented.

The results of a comparative analysis of two groups of students, formed according to the level of psychological safety in the educational environment, are described using the Psychological Safety Scale by R. O'Donovan et al., the Academic Motivation Scale (AMS) by R. Vallerand, L. Pelletier, M. Blais, N. Brière, C. Senécal, É. Vallières, and the Brief Fear of Negative Evaluation Scale (BFNE) by M. Leary.

The features of perceived psychological safety in different dimensions of interpersonal interaction (student–teacher, student–peers, student–academic group as a whole) were analyzed, and a comparative analysis of academic motivation and fear of negative evaluation within the identified groups of students was conducted. The article presents empirical data on differences between groups in terms of intrinsic and extrinsic academic motivation, amotivation, and indicators of social evaluative anxiety.

The obtained results indicate a systemic relationship between psychological safety of the educational environment, academic motivation, and fear of negative evaluation. In particular, a higher level of psychological safety contributes to the formation of intrinsically motivated learning behavior and a reduction in social evaluative anxiety, whereas a lower level of psychological safety is associated with the dominance of extrinsic motivation and an increased fear of negative evaluation.

Further research should focus on the development of comprehensive models for ensuring a psychologically safe educational environment as a condition for the effective professional development of law students.

Keywords: psychological safety of the educational environment; professional development; educational environment; academic motivation; fear of negative evaluation.

<https://doi.org/10.31891/PT-2026-2-16>

Стаття надійшла до редакції / Received 02.04.2026

Прийнята до друку / Accepted 20.05.2026

Опубліковано / Published 28.05.2026



This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Таїсія КОМАР, Іван КОСТЯШКІН

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

У сучасних умовах трансформації вищої освіти особливої актуальності набуває проблема психологічної безпеки освітнього середовища. Для студентів юридичних спеціальностей вона є важливою через високий рівень академічного навантаження, необхідність активної комунікації, публічних виступів та професійної відповідальності.

Недостатній рівень психологічної безпеки може супроводжуватися підвищеною тривожністю, страхом негативної оцінки та зниженням залученості до навчання. У зв'язку з цим актуальним є дослідження психологічної безпеки освітнього середовища та її впливу на академічну мотивацію студентів-юристів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблема психологічної безпеки освітнього середовища є предметом активних досліджень у сучасній психології освіти. У наукових працях підкреслюється, що психологічна безпека виступає важливим чинником ефективного навчання, особистісного розвитку та професійного становлення здобувачів освіти.

У концептуальних підходах А. Edmondson психологічна безпека розглядається як умова, за якої особистість може вільно висловлювати власні думки без страху негативних наслідків. Зарубіжні дослідники (R. O'Donovan, A. Edmondson, C. Dweck, B. Fredrickson) наголошують на її зв'язку з академічною мотивацією, залученістю та емоційним благополуччям студентів.

Українські науковці (О. Бондарчук, О. Блинова, Г. Мешко, О. Мешко, Л. Карамушка, Т. Титаренко, О. Клесман та ін.) акцентують увагу на ролі психологічного клімату та міжособистісної взаємодії в освітньому середовищі. Водночас недостатньо дослідженими залишаються особливості сприйняття психологічної безпеки студентами юридичних спеціальностей.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження психологічної безпеки освітнього середовища у студентів юридичних спеціальностей та аналіз її взаємозв'язку з академічною мотивацією і страхом негативної оцінки.

Виклад основного матеріалу

Сучасні наукові підходи до проблеми психологічної безпеки освітнього середовища акцентують увагу на її визначальній ролі у забезпеченні ефективності навчання, емоційного благополуччя та професійного становлення здобувачів вищої освіти. Психологічна безпека розглядається як багатовимірний феномен, що включає довіру, підтримку, відсутність страху негативної оцінки, відкритість комунікації та можливість вільного вираження думок у навчальному середовищі.

У теоретичних підходах Е. Едмонсон психологічна безпека визначається як спільне переконання членів групи в тому, що середовище є безпечним для міжособистісного ризику [1]. Р. О'Донован у своїх дослідженнях пов'язує психологічну безпеку з відчуттям захищеності в міжособистісному середовищі та можливістю вільного вираження себе без страху негативного оцінювання. У цьому контексті ним розроблено інструменти вимірювання, зокрема шкали, що оцінюють рівень суб'єктивного переживання безпеки та нейроцепції захищеності в соціальній взаємодії [2].

Українська науковиця О. Бондарчук розглядає психологічну безпеку як стан захищеності особистості від психологічних загроз у соціальній взаємодії, що забезпечує збереження психічного здоров'я, особистісної цілісності та ефективного функціонування. Дослідниця підкреслює, що психологічна безпека пов'язана не лише з відсутністю

загроз, а й із переживанням довіри, підтримки та можливості вільного самовираження без страху негативних наслідків [3].

У працях О. Блинової психологічна безпека розглядається як стан суб'єктивної захищеності особистості в соціальній групі, що забезпечує довіру до міжособистісної взаємодії, можливість відкритого самовираження та зниження психологічної напруги в освітньому середовищі [4]. У працях О. Клесман психологічна безпека розглядається як багатовимірний феномен, що визначає рівень психоемоційного комфорту, захищеності та довіри особистості до соціального середовища. Дослідниця підкреслює, що психологічна безпека пов'язана з можливістю вільного самовираження, відсутністю страху і підтримувальними міжособистісними взаєминами, виступаючи важливою умовою психологічної стійкості та адаптації [5].

У працях Г. Мешко та О. Мешко психологічна безпека розглядається як важлива умова, що забезпечує відчуття захищеності, довіри у взаємодії та відсутність психологічного тиску [6]. О. Бондарчук зазначає, що підтримувальне освітнє середовище є важливим ресурсом розвитку професійної самосвідомості здобувачів освіти [7]. Розглядаючи феномени «небезпеки» та «безпеки», Т. Панченко обґрунтовує їх психологічний статус як феномени суб'єктивного досвіду та індивідуальної свідомості [8].

Сучасні підходи розглядають психологічну безпеку освітнього середовища як суб'єктивний стан, що визначає готовність особистості до відкритої взаємодії, навчальної активності та самовираження без страху негативної оцінки. Вона включає емоційний комфорт, довіру, прийняття та можливість вільного висловлення думок. Отже, психологічна безпека є важливим чинником професійної підготовки майбутніх юристів, оскільки впливає на їхню академічну адаптацію, емоційне благополуччя та готовність до професійної діяльності.

Емпіричне дослідження проводилося серед студентів Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. Загальна вибірка склала 70 осіб віком від 18 до 24 років. Для оцінювання рівня психологічної безпеки освітнього середовища використано «Шкала психологічної безпеки», розроблена Р. О'Донован та ін. в українській адаптації О. Бондарчук, О. Брюховецька, О. Клесман, Л. Тягур [3].

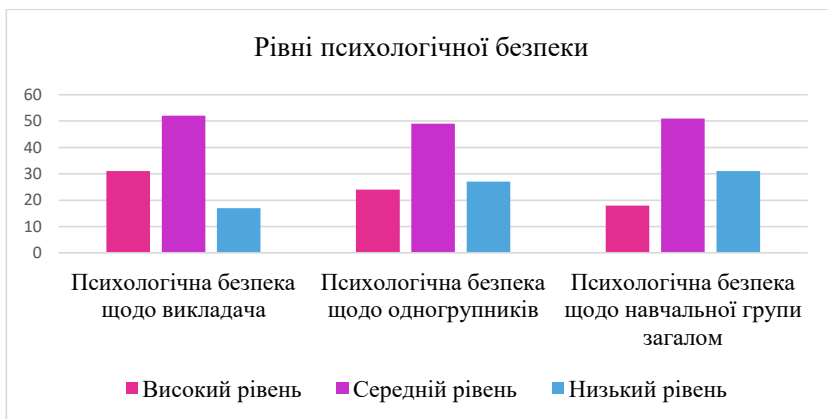


Рис. 1. Розподіл рівнів психологічної безпеки за шкалами серед студентів-юристів, у %

Методика дозволяє оцінити: загальний рівень психологічної безпеки; психологічну безпеку щодо викладача; психологічну безпеку щодо одногрупників; психологічну безпеку щодо навчальної групи загалом.

Аналіз результатів за рівнями окремих шкал показав певні відмінності у сприйнятті психологічної безпеки студентами залежно від типу міжособистісної взаємодії (рис.1).

За шкалою «Психологічна безпека щодо викладача» високий рівень виявлено у 31% студентів ($n = 22$), середній – у 52% ($n = 36$), низький – у 17% респондентів ($n = 12$). Отримані результати свідчать про загалом позитивне сприйняття студентами взаємодії з викладачами, достатній рівень підтримки та відносно низький страх негативної оцінки під час навчального процесу.

За шкалою «Психологічна безпека щодо одногрупників» високий рівень зафіксовано у 24% студентів ($n = 17$), середній – у 49% ($n = 34$), низький – у 27% респондентів ($n = 19$). Це може свідчити про неоднорідність міжособистісних стосунків у студентському середовищі, наявність конкурентності та недостатнього рівня емоційної відкритості в окремих академічних групах.

Найнижчі показники виявлено за шкалою «Психологічна безпека щодо навчальної групи загалом»: високий рівень встановлено лише у 18% студентів ($n = 13$), середній – у 51% ($n = 36$), тоді як низький рівень зафіксовано у 31% респондентів ($n = 21$). Отримані результати вказують на ситуативну нестабільність психологічного клімату та

недостатній рівень групової згуртованості у частини студентів юридичних спеціальностей.

Високий рівень загального рівня психологічної безпеки було виявлено у 22% студентів ($n = 15$), середній рівень – у 55% респондентів ($n = 39$), тоді як низький рівень зафіксовано у 23% студентів ($n = 16$). Студенти з високим рівнем психологічної безпеки характеризуються позитивним сприйняттям освітнього середовища, достатнім рівнем довіри до викладачів та одногрупників, відкритістю до комунікації й відсутністю вираженого страху негативної оцінки. Для них характерні комфортне включення в навчальний процес, готовність до участі в дискусіях та більш вільне висловлення власної думки під час навчальної взаємодії. Натомість студенти з низьким рівнем психологічної безпеки частіше демонструють емоційну напругу в ситуаціях оцінювання, обережність у висловленні власної позиції, знижену впевненість у навчальній взаємодії та схильність до уникнення активної участі в академічних обговореннях.

Для порівняльного аналізу респондентів було поділено на дві умовні групи з урахуванням відносної рівномірності вибірки: група 1 – студенти з високим та частиною середнього рівня психологічної безпеки ($n = 37$); група 2 – студенти з низьким та частиною середнього рівня психологічної безпеки ($n = 33$).

Для подальшого аналізу впливу психологічної безпеки освітнього середовища на професійне становлення студентів-юристів було використано «Шкалу академічної мотивації» (*Academic Motivation Scale – AMS*) R. Vallerand, L. Pelletier, M. Blais, N. Brière, C. Senécal, É. Vallières. Результати представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Показники академічної мотивації студентів з різним рівнем психологічної безпеки

Шкала AMS	Високий рівень ПБ ($n = 37$) M \pm SD	Низький рівень ПБ ($n = 33$) M \pm SD	t	p	Cohen's d
Внутрішня мотивація	5.02 \pm 0.58	4.08 \pm 0.69	6.18	< .001	1.48
Зовнішня мотивація	4.09 \pm 0.54	4.76 \pm 0.61	-4.97	< .001	1.19
Амотивація	2.31 \pm 0.49	3.24 \pm 0.72	-6.27	< .001	1.50

У студентів із високим рівнем психологічної безпеки переважає внутрішня мотивація до навчання ($M = 5.02 \pm 0.58$), що проявляється у стійкому інтересі до професійної підготовки, прагненні до саморозвитку, усвідомленому ставленні до навчання та готовності до

активної участі в освітньому процесі. Для цієї групи характерними є вищий рівень професійної зацікавленості, позитивне ставлення до навчальної взаємодії та орієнтація на набуття професійних компетентностей.

У студентів із низьким рівнем психологічної безпеки зафіксовано нижчі показники внутрішньої мотивації ($M = 4.08 \pm 0.69$) та вищі показники зовнішньої мотивації й амотивації. Це свідчить про більшу залежність навчальної діяльності від зовнішнього контролю, оцінювання та формальних вимог навчального процесу. Для частини студентів цієї групи характерними є зниження професійної залученості, недостатня впевненість у власних можливостях та ситуативне ставлення до навчальної діяльності.

Студенти з високим рівнем психологічної безпеки демонструють статистично значуще вищі показники внутрішньої мотивації: $t = 6.18, p < .001, d = 1.48$. Отримані результати свідчать про те, що психологічно безпечне освітнє середовище сприяє формуванню стійкого пізнавального інтересу, професійної спрямованості та усвідомленої навчальної активності. У студентів із низьким рівнем психологічної безпеки виявлено статистично вищі показники зовнішньої мотивації: $t = -4.97, p < .001, d = 1.19$. Отримані результати свідчать про більшу залежність навчальної діяльності від зовнішнього контролю, оцінювання та прагнення уникнути негативної оцінки.

Найбільш виражені міжгрупові відмінності зафіксовано за шкалою амотивації: $t = -6.27, p < .001, d = 1.50$. Студенти з нижчим рівнем психологічної безпеки частіше характеризуються зниженням інтересу до навчання, недостатньою професійною визначеністю та меншою включеністю в освітній процес. Отримані результати підтверджують, що психологічна безпека освітнього середовища є важливим чинником академічної мотивації студентів-юристів. Вищий рівень психологічної безпеки сприяє розвитку внутрішньої мотивації та професійної залученості, тоді як її зниження асоціюється з посиленням зовнішньої мотивації та амотивації.

Для оцінювання рівня страху негативної оцінки у студентів юридичних спеціальностей було використано «Коротку шкалу страху негативної оцінки» (*Brief Fear of Negative Evaluation Scale – BFNE*) M. Leary.

Результати дослідження показали, що студенти з нижчим рівнем психологічної безпеки демонструють значно вищі показники страху негативної оцінки ($M = 4.81 \pm 0.63$), порівняно зі студентами з високим рівнем психологічної безпеки ($M = 3.42 \pm 0.68$). Отримані результати свідчать, що недостатній рівень психологічної безпеки

освітнього середовища супроводжується підвищеною чутливістю до соціального оцінювання, страхом помилитися у присутності інших та вираженим хвилюванням під час навчальної взаємодії. Порівняльний аналіз показав статистично значущі відмінності між групами за рівнем страху негативної оцінки: $t = -6.74$, $p < .001$, $d = 1.61$. Отримане значення Cohen's d свідчить про великий розмір ефекту та виражені практичні відмінності між групами студентів.

Студенти з низьким рівнем психологічної безпеки характеризуються підвищеною соціальною тривожністю, страхом критики, уникненням публічних відповідей, зниженою впевненістю та емоційною напругою в ситуаціях оцінювання. Натомість студенти з високим рівнем психологічної безпеки демонструють нижчий рівень страху негативної оцінки, більшу відкритість у навчальній взаємодії та активнішу участь у дискусіях. Отже, зниження психологічної безпеки пов'язане зі зростанням соціально-оцінювальної тривожності та може негативно впливати на навчальну активність і професійне становлення студентів-юристів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Результати теоретичного та емпіричного аналізу засвідчили, що психологічна безпека освітнього середовища є ключовим чинником академічної мотивації та соціально-оцінювальної тривожності студентів-юристів. Встановлено системний зв'язок: вища психологічна безпека сприяє внутрішній мотивації та зниженню страху негативної оцінки, тоді як низька – пов'язана із зовнішньою мотивацією та соціально-оцінювальною тривожністю. Отже, психологічна безпека виступає системоутворювальним чинником, що впливає на мотивацію та емоційну стабільність студентів. Перспективи досліджень пов'язані з вивченням її динаміки, ролі особистісних ресурсів та розробкою програм підвищення психологічної безпеки в освітньому середовищі.

Література

1. Edmondson A., Lei Z. Psychological Safety: The History, Renaissance, and Future of an Interpersonal Construct. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*. 2014. № 1. P. 23-43.
2. O'Donovan R., De Brún A., McAuliffe E. Healthcare Professionals Experience of Psychological Safety, Voice, and Silence. *Frontiers in Psychology*. 2021. № 12. 383 p.

3. Бондарчук О., Брюховецька О., Клесман О., Тягур Л. Адаптація та валідація шкали «Психологічна безпека» на українській вибірці працівників ІТ-сфери. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2025. № 2 (35). С. 45-59.
4. Блинова О. Психологічна безпека: аналіз наукових уявлень та досвід емпіричного дослідження. *Психологічні основи розвитку особистості : монографія*. Запоріжжя : Просвіта. 2018. С. 239-254.
5. Клесман О. Психологічна безпека як чинник залученості: проблеми вимірювання та перспективи досліджень в ІТ-компаніях. *Актуальні питання доказової практики в психології і психотерапії : І Всеукраїнська конференція з міжнародною участю, м. Київ, 17 травня. 2025. С. 116-119.*
6. Мешко Г., Мешко О. Формування психологічно безпечного освітньо-наукового середовища в закладі вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2020. № 2 (47). С. 100-104.
7. Бондарчук О. Психологічна безпека освітнього середовища закладів загальної середньої освіти та її вплив на мотивацію інноваційної діяльності вчителів. *Вісник післядипломної освіти. Серія : Соціальні та поведінкові науки*. 2017. №4/5(33/34). С. 17-28.
8. Панченко О. Турбулентність мислення в структурі інформаційно-психологічної безпеки особистості. *Психологія і особистість*. 2019. № 1 (15). С. 35-53.

References

1. Edmondson A., Lei Z. Psychological Safety: The History, Renaissance, and Future of an Interpersonal Construct. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*. 2014. № 1. P. 23–43.
2. O'Donovan R., De Brún A., McAuliffe E. Healthcare Professionals Experience of Psychological Safety, Voice, and Silence. *Frontiers in Psychology*. 2021. № 12. 383 p.
3. Bondarchuk O., Briukhovetska O., Kliesman O., Tiahur L. Adaptatsiia ta validatsiia shkaly «Psykhoholichna bezpeka» na ukrainskii vybirtsi pratsivnykiv IT-sfery. *Orhanizatsiina psykhoholiia. Ekonomichna psykhoholiia*. 2025. № 2 (35). S. 45–59.
4. Blynova O. Psykhoholichna bezpeka: analiz naukovykh uiaven ta dosvid empirychnoho doslidzhennia. *Psykhoholichni osnovy rozvytku osobystosti: monohrafiia*. Zaporizhzhia : Prosvita. 2018. S. 239–254.
5. Kliesman O. Psykhoholichna bezpeka yak chynnyk zaluchenosti: problemy vymiriuvannia ta perspektyvy doslidzhen v IT-kompaniiakh. *Aktualni pytannia dokazovoi praktyky v psykhologii i psykhoterapii: I vseukrainska konferentsiia z mizhnarodnoiu uchastiu, m. Kyiv, 17 travnia*. 2025. S. 116–119.
6. Meshko H., Meshko O. Formuvannia psykhoholichno bezpechnoho osvitno-naukovoho sere dovyscha v zakladi vyshchoi osvity. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Pedagogika. Sotsialna robota*. 2020. № 2 (47). S. 100–104.

7. Bondarchuk O. Psykholohichna bezpeka osvitnoho seredovyscha zakladiv zahalnoi serednoi osvity ta yii vplyv na motyvatsiiu innovatsiinoi diialnosti vchyteliv. *Visnyk pislidyplomnoi osvity. Serii: Sotsialni ta povedinkovi nauky*. 2017. № 4/5 (33/34). S. 17–28.

8. Panchenko O. Turbulentnist myslennia v strukturii informatsiino-psykholohichnoi bezpeky osobystosti. *Psykholohiia i osobystist*. 2019. № 1 (15). S. 35–53.